

УДК 378:371.134(73+520)

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У АМЕРИКАНСЬКІЙ ТА ЯПОНСЬКІЙ ЗАРУБІЖНИХ СИСТЕМАХ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Олег Гаврилюк

*Технологічний університет Поділля
вул. Інститутська, 10, 29016 Хмельницький, Україна*

Розглянуто особливості підготовки молодших спеціалістів у системах професійної освіти високорозвинених країн; досліджено систему прийняття на роботу випускників вищих навчальних закладів у таких високорозвинених країнах, як США та Японія.

Ключові слова: вища професійна освіта, підготовка фахівців, студент, навчальний заклад, США, Японія.

Зміни в промисловій структурі останнього десятиріччя в Європейському Союзі, в країнах-партнерах, побудова нашого суспільства на принципово нових соціально-економічних засадах, переорієнтація України на світовий ринок зумовлюють необхідність зростання вимог до професійної освіти. Щоб вийти із соціально-економічної кризи, недостатньо залучити іноземні чи вітчизняні інвестиції, необхідно підготувати справжніх професіоналів, висококваліфікованих спеціалістів. Отож проблема підготовки майбутніх фахівців набула для вітчизняної психолого-педагогічної науки особливої актуальності.

На сучасному етапі розвитку світової професійної освіти простежуються певні тенденції: зростання світової освітянської уваги до створення неперервної професійної освіти; поєднання загальної освіти (старша ланка загальноосвітньої школи) з професійною; поступове ускладнення професійної освіти та збільшення контингенту студентів вищої школи (всіх кваліфікаційних рівнів) шляхом залучення дорослого населення; посилення уваги до першої стадії вищої освіти (або її скороченого варіанту), яка повинна стати загальнодоступною для населення; поступове створення “інтеграційних універсальних закладів”, в яких би функціонували спеціалізовані середні й вищі заклади з підготовкою фахівців різного кваліфікаційного рівня; обґрунтування і розробка змісту професійної освіти, визнання її стандартів на світовому рівні. Вирішення проблеми світової мобільності спеціалістів (конвертованості їхніх дипломів) тощо.

Історію, розвиток і прогресивні системи зарубіжної освіти протягом 1990–2000-х років досліджували такі вчені: Н. Абашкіна, Л. Адамська,

М. Васильєва (Німеччина), І. Єгоров, Є. Іонова, Є. Левитська (США), К. Корсак, З. Малькова, Л. Одерій, В. Тищенко (Франція), Н. Лукашевич (Англія), С. Семилетова (Японія) тощо. Основуючись на їхніх працях, ми вивчали особливості підготовки майбутніх фахівців в американській та японській зарубіжних системах вищої професійної освіти.

Ставили за мету з'ясувати особливості молодших спеціалістів у системах професійної освіти США та Японії. Україна долучилась до спільного "потому руху світового співтовариства", тому необхідно враховувати нові пріоритети і нові вимоги до навчання й виховання молоді, зокрема в системі вищої освіти. Освіта визнана найважливішою частиною усього виробничо-соціального комплексу, високий рівень її сприяє розв'язанню світових глобальних проблем.

Ставили завдання з'ясувати своєрідність системи підготовки спеціалістів та особливість професійного навчання, а також дослідити систему прийняття на роботу випускників вищих навчальних закладів у таких високорозвинених країнах, як США та Японія.

У США та Японії функціонують своєрідні системи професійної освіти. Високу вартість освітніх послуг населення сприймає з розумінням. Скажімо, чотирирічний курс навчання в американському приватному коледжі коштує 80 000 доларів [7, с. 6].

Л. Д. Адамська констатує, що сьогодні, за оцінками експертів, підготовка осіб 75% професій в Америці потребує вищого освітнього рівня освіти, ніж дає середня школа [1, с. 65]. У всіх розвинутих країнах простежується така тенденція: чим вищий рівень освіти, тим вищий рівень прибутків. Також простежується тенденція зростання кількості студентів-дорослих. За статистичними даними, близько 50% студентів у США (дослідження 1995 року) – 25-річні, а 20% – 35-річні особи.

У США нема середньої спеціальної освіти як окремої підсистеми в загальній системі освіти, однак є три групи вищих навчальних закладів: дворічні коледжі, чотирирічні коледжі та університети [2].

Завдяки фінансовій підтримці місцевих фондів та фондів штатів у США успішно здобувають освіту близько 5 млн студентів [1, с. 65]. Випускник отримує диплом, який відповідає диплому молодшого спеціаліста в Україні.

Чотирирічні коледжі – це, здебільшого, навчальні заклади гуманітарного напрямку.

Вищим за статусом навчальним закладом США є університет, який може охоплювати цілу мережу навчальних закладів. Зокрема, Міський університет Нью-Йорка, в якому навчається понад 200 000 студентів, має дев'ять чотирирічних і сім дворічних коледжів [1, с. 66].

Як зауважує дослідник Л. П. Одерій [5], навчальний процес у загальноосвітній школі США здійснюється за кількома програмами навчання: загальною, академічною і професійною (з різних спеціальностей). У

спеціалізованій школі вивчається одна з програм. Випускник середньої школи, вступивши до коледжу, обирає академічну програму відповідно до своїх інтересів.

Навчальний заклад, який працює за навчальними програмами, розрахованими на студентів, які здобули середню освіту, називається вищим і готує спеціалістів чотирьох основних академічних ступенів: молодший спеціаліст, бакалавр, магістр та доктор.

Наявні і професійні ступені. Наприклад, ступінь інженера присуджується інженерними спілками спеціалістів, стаж – не менше п'яти років. Академічний ступінь, здобутий у вищому закладі, дає право на практичну діяльність у певній галузі.

Проте Л. П. Одерій наводить і такі факти про стан вищої освіти в США: із 100% зарахованих до коледжу 47% припиняють навчання ще до здобуття ступеня бакалавра, закінчують коледж 53%. З них 23% завершують навчання взагалі, 30% вступають в аспірантуру для здобуття ступеня магістра, але 11% з них залишають заклад, не завершивши навчання, 19% аспірантів стають магістрами, з них усього 8% продовжують навчання за докторською програмою, а захищають успішно докторські дисертації лише 4%. Отже, 62% студентів у США не завершують навчання.

Такий високий відсоток відрахувань потребує удосконалення, реформування системи освіти. Адміністрації навчальних закладів розробляють заходи щодо збереження контингенту (приділяється увага індивідуальному підходу, передбачається система консультантів, вводяться індивідуальні плани навчання, спеціальні “лікувальні курси” тощо [5, с. 12]. У вищій школі США розробляються комплексні програми щодо удосконалення її діяльності, а в результаті –якіснішої підготовки майбутніх фахівців.

У Японії підготовка спеціалістів з вищою освітою здійснюється у навчальних закладах, підпорядкованих Міністерству освіти, науки та культури. В 1988 році в Японії налічувалось 490 університетів, 571 молодший коледж, 62 технічні коледжі та велика кількість шкіл спеціальної підготовки [3, с. 139].

Крім того, підготовка спеціалістів ведеться і в інших навчальних закладах, які перебувають під егідою інших Міністерств (Міністерства праці, зокрема, його департаменту професійної освіти): в Центрах загального професійного навчання (за програмами з шестимісячним терміном навчання на базі повної загальної середньої школи та річним терміном на базі неповної загальної середньої освіти), в Центрах всебічного професійного навчання з терміном від одного до трьох років на базі повної середньої освіти.

Ці заклади готують фахівців для малих і середніх компаній. Великі фірми мають свої професійні школи підготовки робітників, конторських

службовців, управлінського персоналу, інженерно-технічних працівників. Крім того, в Японії функціонує багато приватних підготовчих курсів (працевлаштування гарантують відповідні міністерства).

Визначене співвідношення професійної підготовки студентів у державних навчальних закладах Японії за головними напрямками (див. таблицю) [3, с. 140].

Співвідношення головних напрямів професійної підготовки студентів у Японії

Галузі науки та виробництва	Кількість людей, які навчаються	
	Кількість осіб	% від загального
Гуманітарні науки	274 098	14,7
Соціальні науки	728 380	39,1
Природничі науки	61 932	3,3
Інженерні науки	368 207	19,8
Сільськогосподарські науки	62 649	3,4
Медичні науки	118 438	6,4
Морська торгівля та ін.	1 635	0,08

У муніципальної влади дещо інші освітні пріоритети: соціальними науками охоплено 35% осіб, гуманітарними – 21,5%, з охорони здоров'я – 12%, інженерними науками – 11,7%, домоведенням – 5,5%. У приватному секторі освіти також переважають соціальні (46,1%), інженерні (19,6%), гуманітарні науки (16,9%), охорона здоров'я (5,2%) та освіта (3,4%) [3, с. 142].

Вибір домінуючих галузей наук у різних підструктурах загальної системи освіти в Японії, передусім, пояснюється умовами ринкової економіки. Цим же пояснюється і той факт, що з 571 молодшого коледжу тільки 40 державних та 54 муніципальних, решта 477 – приватні.

Зміст навчання у приватних фірмах визначають самі фірми. Документ про здобуту освіти випускникові такого закладу не видається. А набута професійна підготовка дає змогу підніматися по “службових щаблях” тільки в цій фірмі (якість і зміст підготовки, яка забезпечується конкретною фірмою, можуть бути не визнані іншою).

Однією з особливостей японської системи професійної освіти є наявність при університетах бюро працевлаштування. Інша особливість полягає в тому, що наявні стійкі зв'язки між конкретними фірмами та професурою, яка веде підготовку технічних спеціалістів. Відповідно до замовлень професори проводять семінари з 10–20 студентами та, направляючи їх у фірми (компанії), дають рекомендації, без яких працевлаштування практично неможливе [3, с. 143].

Прийом фахівця на фірму чи в компанію здійснюється у квітні кожного року, коли університети випускають спеціалістів, укладається договір про конкретні посадові функції. Випускник стає службовцем компанії і працює там, де він потрібен компанії.

Японську систему прийняття на роботу називають “системою довічного найму”. За цих умов на керівні посади підбирають випускників елітарних університетів, які здатні працювати в умовах постійних змін.

Перевагою університетів державного сектора є те, що держава, як основний роботодавець, надає випускникам імператорських університетів практично всі важливі посади [3, с. 144].

Молоді інженери після закінчення університетів протягом двох-трьох років проходять стажування у виробничих цехах, наукових лабораторіях, прослуховують декілька двотижневих курсів в освітньому центрі. Стажування завершується підготовкою реферату, і тільки після цього фахівець отримує постійне місце роботи [8].

Особливістю професійного навчання є постійне професійне вдосконалення, підвищення кваліфікації, яке здійснюється в різних формах: місячні семінари, одно- і двотижневі курси в освітньому центрі, тимчасові переміщення по різних ділянках роботи, направлення на технічні факультети заочних університетів.

Японська система професійного навчання суттєво відрізняється від західних систем. Її особливості: професійне навчання (за незначним винятком) можливе після отримання диплома про середню освіту; молодь, яка не має змоги здобути вищу освіту, проходить професійну підготовку за кошти роботодавців, зацікавлених у професійно навченому працівникові; випускники коледжів, які здобули теоретичні й практичні знання та вміння, але не пізнали “тонкощі майбутньої професії”, проходять практичну професійну підготовку теж за кошти роботодавців. Протягом останніх десятиліть фірми (компанії) Японії успішно здійснюють підготовку кадрів з потрібних їм професій. Великого значення в Японії надається тривалому навчанню фахівців, оскільки глибокі знання сприяють швидкому науково-технічному прогресу та реальному підвищенню продуктивності праці. Японська вища школа дає якісну і ширшу за змістом освіту, ніж подібні навчальні заклади високорозвинених західних країн. Забезпечення професійної підготовки на початковому етапі (здебільшого на виробництві) підтвердило ефективність японської системи професійної освіти. Головне завдання першого етапу професійного навчання (початкова підготовка) передбачає формування умінь (здатність учнів застосовувати знання на практиці). Більшість фірм заохочують учнів до самоосвіти, а тим з них, хто досягає успіху в кар’єрі, пропонують широкий вибір теоретичних курсів за опанованою спеціальністю [3, с. 147].

На підставі аналізу розвитку вищої освіти в різних високорозвинених країнах можемо зробити висновок, що вже у 80-х роках почалося академічне співробітництво між Сходом і Заходом, що “поглиблення інтеграційних процесів у світі приведе до виникнення гострої потреби в кадрах...” [3,

с. 139].

Зростає взаємозалежність країн як в економічній, так і в соціальній сфері. А освіта – найважливіша частина усього виробничо-соціального комплексу. Її високий рівень сприятиме розв'язанню світових глобальних проблем.

Порівняльний аналіз системи освіти США та Японії дав змогу виявити умови, які забезпечать успішну реалізацію реформаційних процесів у вітчизняній системі вищої професійної освіти. До них, на наш погляд, варто віднести організацію навчально-виховного процесу з урахуванням інтелектуальних потреб кожного студента; підготовку педагогічних кадрів для вищих професійних закладів на рівні вимог ринку праці; оновлення змісту професійної освіти, тісно пов'язаного з інформаційними і комунікативними технологіями; орієнтованість змісту вищої професійної освіти на державні та регіональні стандарти; наявність обґрунтованої розробки необхідного навчально-методичного забезпечення; впровадження у навчально-виховний процес інноваційних технологій навчання на засадах широкого використання сучасної комп'ютерної техніки.

Простежується така тенденція (йдеться про економічно розвинені країни): перша стадія вищої освіти (або її скорочений варіант) має стати загальнодоступною, щоб у найближчому майбутньому зробити цей рівень вищої освіти обов'язковим для всієї молоді (фізично і психічно здорової). Не менш важливою визнана необхідність обґрунтування і розробки змісту вищої професійної освіти і визнання її стандартів на світовому рівні. Йдеться про вирішення проблеми світової мобільності фахівців, конвертованості їхніх дипломів.

Проведене дослідження не вичерпує всієї повноти розв'язання цієї проблеми. Актуальні, що потребують відповідної уваги науковців, такі напрями вивчення проблеми освіти за кордоном, як підготовка спеціалістів у Європейських зарубіжних системах вищої професійної освіти, розроблення методики запровадження інтенсивних технологій навчання у Німеччині тощо.

1. *Адамская Л. Д.* система высшего образования в США // Академическое обозрение. 1995. № 1/2. С. 65–71.

2. *Васильев Ю. П.* Внутрифирменное управление в США. М., 1970.

3. Ежегодный доклад о развитии высшего и среднего специального образования “Высшая школа в 1991 году”. М., 1992.

4. *Корсак К.* Система освіти Франції // Міжнародна освіта. 1997. № 4. С. 6–13.

5. *Одерій Л. П.* Оцінка у міжнародній системі освіти. К., 1995.

6. *Омельяненко Б. П.* Профессионально-техническое образование в зарубежных странах. М., 1989.

7. *Холл Б.* Как студентов американских университетов учат искать работу // Персонал. 1995. № 1. С. 67–78.

8. *Щекин Г.* Тактика трудоустройства дома и за рубежом // Персонал. 1995. № 2. С. 14–34.

PROSPECTIVE SPECIALISTS' PREPARATION IN AMERICAN AND JAPAN HIGHER VOCATIONAL EDUCATION

Oleh Havryliuk

*Technological University of Podillia
Instituts'ka Str., 10, UA-29016 Khmel'nits'ky, Ukraine*

The article is dedicated to the specificity of vocational education in highly developed countries, junior specialists' preparation in particular. The author researches the hiring system of graduate students in highly developed countries such as USA and Japan.

Key words: higher professional education, specialists' preparation, student, higher educational institution, USA, Japan.

Стаття надійшла до редколегії 26.04.2004
Прийнята до друку 15.10.2004